

10

Feddes Yttje
Wat,
waarom en
hoe?

Yttje Feddes H+N+S Landschapsarchitecten, Utrecht

De tijd dat ingrijpende veranderingen in de Nederlandse openbare ruimte vorm konden krijgen door een één-tweetje tussen een daadkrachtige bestuurder en een bevlogen ontwerper ligt al decennia achter ons.

Terugverlangen naar dit overzichtelijke samenspel - waarin zowel prachtige als rampzalige projecten tot stand kwamen - lijkt pure nostalgie. Want biedt het ruim uitgezette speelveld van de huidige ontwikkelingsplanologie niet een veel betere garantie- in ieder geval voor het voorkómen van ruimtelijke rampen?

Vanuit mijn spel-positie gezien (ik ben landschapsarchitect) is de maat van het huidige speelveld prima, maar is er iets mis met de manier waarop het spel wordt gespeeld. Kluitjesvoetbal, waarbij diverse bestuurders, maatschappelijke middenvelders, bewoners, marktpartijen en duale politici zich allemaal tegelijk enthousiast op de bal storten is niet erg effectief.

Ik wil hier een lans breken voor het herintroduceren van een meer strategische spelaanpak, zonder in de oude een-tweetjes te vervallen. Want voor goede resultaten is positie-spel, waarin bepaald is Wie Wat Wanneer moet doen, onmisbaar.

Wat | Het meest zenuwslopend aan het beroep van landschapsarchitect is de eeuwige onzekerheid of je een ontwerp-opgave goed zult kunnen oplossen. Ervaring en routine helpen een beetje, maar in elke opdracht zit een fase van verwijfeling, waarin de gegevens zich opstapelen en het verlos-

sende 'gouden idee' zich nog steeds niet aandient. Het feit dat tijdens de hedendaagse open planprocessen alle betrokkenen vanaf het begin over je schouder mee willen kijken maakt die spanning zeker niet minder.

En toch zit daar ook een keerzijde aan. Want in de zoektocht naar de oplossing is elke aanwijzing welkom. Dan helpt het om ook buiten de gebaande paden van startnotitie's en begeleidingscommissies te treden. Zoals inspecteur de Cock uit de TV serie Baantjer steevast op het spoor van de moordenaar komt door een ingeving tijdens een toevallig opgevangen gesprek in het café, zo speur ik rond op bewonersavonden, tijdens excursies in het plangebied en bij het lezen van achtergrondinformatie, in de hoop de verlossende aanwijzing te vinden.

In de eerste fase van een project, als het er om gaat er achter te komen WAT er belangrijk is in de bestaande situatie en wat voor soort veranderingen mogelijk en gewenst zijn, is een intensieve dialoog tussen bestuurders, betrokken bewoners en betrokken professionals voor alle partijen nuttig en leerzaam. Voor mijzelf, als professional, vanwege de hierboven beschreven speurtocht naar aanwijzingen-tussen-de-regels-door. Voor de bestuurders en bewoners omdat ze met de ogen van een landschapsarchitect naar het gebied en naar mogelijke oplossingen kunnen gaan kijken.

Volgens de antropologe Emily Gomart, die onderzoek deed naar de rol van ontwerpers in planningsprocessen, is juist dat bieden van een 'kijkje in de keuken' een mogelijkheid om

bewoners en bestuurders echt het ontwerpproces binnen te trekken. Zij stelt dat een Sears-houding, waarbij de deskundige vanaf grote hoogte (de Searstowers in Chicago zijn nu Amerika's hoogste gebouw) zijn oplossing verkondigt, en de Babel-houding waarbij het inspraakproces een doel op zichzelf is en niemand keuzes durft te maken, beiden tot mislukken zijn gedoemd. Gomart observeert hoe een gezamenlijk ontwikkelde interesse in het object- het plangebied en de opgave die daar ligt- een middenweg kan zijn tussen Sears en Babel. Om dat te bereiken en het debat op gang te brengen moeten de ontwerpers en andere deskundigen er in slagen om de vonk van hun eigen betrokkenheid te laten overspringen op bewoners en bestuurders.

Dat vraagt om onbevangenheid, van beide kanten. Voor mij als ontwerper is het de kunst om écht te luisteren naar wat de bewoners zeggen. Welke onuitgesproken verlangens gaan er achter de wenselijkstjes schuil? En de betrokken bewoners moeten hun eigen belang even op het tweede plan zetten en open staan voor een nieuwe kijk of nog onbekende informatie.

Waarom | Van stedelijk onderzoeker Arnold Reijndorp is de uitspraak dat planningsprocessen vaak fout lopen omdat de betrokkenen een verschillende perceptie hebben op wat urgent is. Zwart-wit neergezet: bestuurders zijn in eerste instantie geïnteresseerd in probleembestrijding, bezorgde bewoners zijn uit op probleemvermijding; ontwerpers wor-

den enthousiast als ze nieuwe kansen zien. Zorgen voor een gedeeld gevoel van urgentie, van een gezamenlijke visie op het WAAROM, is cruciaal voor het slagen van een democratisch opgezet planningsproces.

Maar is het dan voldoende om consensus te hebben over wat er moet gebeuren, over het te realiseren programma? Helaas, maar al te vaak blijkt consensus een beperkte werkingstijd te hebben. En algehele consensus bestaat natuurlijk niet, want uit onverwachte hoek kunnen altijd veelkoppige belangengestellingen opduiken.

Illustratief voor zo'n project met veel verschillende belangen is de renovatie van het Sloterpark, in de Westelijke Tuinsteden van Amsterdam, waar ik twee jaar geleden het plan voor maakte.

De rolverdeling is tamelijk voorspelbaar. De centrale stad, verantwoordelijk voor de stedelijke hoofdgroenstructuur, en de woningcorporaties, gebaat bij een beter imago van de Tuinsteden, willen een upgrading van dit verwaarloosde en matig gebruikte park. De drie(!) stadsdelen die over het park gaan zien de imago-kwestie ook wel in, maar hebben er niet veel geld voor over en hebben helemaal geen zin in trammelant over zaken als het kappen van bomen. Bovendien beheeren ze ieder hun eigen deel van het park alsof het een wijkpark is en zien daarom niet direct voordeel in het versterken van de eenheid van het stadspark als geheel.

Het minst stereotiep was de rol van de bewoners, dat wil zeggen van de bewonersgroep die in dit geval een stem had. Heel

erg betrokken, met veel kennis over het park, maar ook nieuwsgierig naar waar een plan voor veranderingen toe zou kunnen leiden. En toen dat plan er eenmaal was waren ze bereid het te steunen en te promoten.

Het lag zeker niet aan de breedte van het planproces. Er waren werkconferenties, excursies met de bomdeskundige, bijeenkomsten met een vijftig man sterke klankbordgroep en natuurlijk inspraakavonden. We zijn zelfs nog met een volle bus ambtenaren en bewoners naar Rotterdam gereden om daar de daadkracht bij de renovatie van het Zuiderpark te bekijken.

Maar nu, twee jaar later moet ik constateren dat het met de daadkracht voor het opknappen van het Sloterpark erg tegenvalt. Er zijn zelfs al - in mijn ogen heel wezenlijke- planelementen geschrap. Zo stond er plotseling vlak voor de vaststelling van het plan in de deelraden een tot dan toe niet-meepratende bewonersgroep op die het voorstel voor een nieuwe verbindingslaan tussen park en buitengebied tegen wist te houden. Met het argument dat deze fietsverbinding voor te veel overlast zou gaan zorgen. En de meerderheid van de deelraad-politici dacht toen: 'Ach, eigenlijk is die fietsroute vooral leuk voor mensen die vanuit de binnenstad naar buiten willen fietsen en veel minder voor onze eigen wijk. Daar gaan we onze nek niet voor uitsteken.'

Wat leert deze anekdote ons? Dat het niet voldoende is om een planproces breed te organiseren. Dat het zelfs niet voldoende is om een plan te maken dat enthousiast wordt ont-

vangen. Zonder daadkrachtige bestuurders, die de urgentie van een plan op de lange duur willen blijven verdedigen, komt er van realisatie meestal niet veel terecht.

Hoe | Temidden van alle betrokkenen bij het maken van een plan heeft de landschapsarchitect een verantwoordelijkheid die hij of zij op niemand af kan schuiven: de verantwoordelijkheid voor het HOE. De ontwerper is degene die zichzelf niet meer onder ogen kan komen als er een lelijk en slecht functionerend plan ontstaat. Op papier is dat nog tot daar aan toe, maar eenmaal uitgevoerd in de openbare ruimte van stad of landschap is een slechte vormgeving rampzalig omdat de nieuw getrokken lijnen voor jaren vastliggen.

Je verschuilen achter 'het planproces' helpt dan niet - iedere landschapsarchitect weet voor zichzelf welke kansen hij bij het vertalen van de woorden naar de tekening had kunnen verzilveren en in welke keuzes hij had moeten blijven volharden.

Bij de ruimtelijke inrichting van Nederland telt uiteindelijk, op schaal 1:1, het uitgevoerde resultaat.